

Κυκλοφόρησε πρόσφατα (Αθήνα 2008) ένα νέο, πολύ ενδιαφέρον, πόνημα του γνωστού μουσικολογράφου Παντελή Καβακόπουλου. Ο Καβακόπουλος, που πέρα από την εξηντάχρονη ευδόκιμη δραστηριότητά του στο χώρο της παραδοσιακής μουσικής, μας είναι ήδη ευφώνως γνωστός και από τα προηγούμενα τέσσερα εξαιρετικά βιβλία του [*Μουσικά Κείμενα Δημοτικών Τραγουδιών της Θράκης* (1956), *Τραγούδια της Βορειοδυτικής Θράκης* (1981), *Καθιστικά της Σωζόπολης Χορευτικά της Θράκης* (1993), *Σκοποί και Χοροί της Βορειοδυτικής Μακεδονίας* (2005)], συγκεντρώνει εδώ 42 μελετήματά του [ομιλίες και ανακοινώσεις σε συνέδρια και άλλα δημοσιεύματά του], γραμμένα μέσα σε χρονικό διάστημα μιας 55ετίας, και τα συνεκδίδει στο παρόν βιβλίο, με τον χαρακτηριστικό τίτλο *Ανθολογία μουσικολογικών ανακοινώσεων και δημοσιευμάτων 1954-2008*.

Το βιβλίο, που αποτελείται από 365 σελίδες και συμπεριλαμβάνει και δύο ψηφιακούς δίσκους με σπάνια μουσικά παραδείγματα, είναι καλαίσθητο και άκρως επιμελημένο (χάρης στη φροντίδα του Σάκη Λάιου), κοσμημένο τόσο από πλούσιο σχετικό φωτογραφικό υλικό, όσο και από πληθώρα (άριστα και ευκρινέστατα στοιχειοθετημένων) μουσικών καταγραφών του Καβακόπουλου. Ο συγγραφέας προτάσσει ένα απόλυτα κατατοπιστικό βιογραφικό του σημείωμα (σσ. 6-14) διανθισμένο από χαρακτηριστικές φωτογραφίες-στιγμιότυπα της πολύχρονης καριέρας και πορείας του στον καλλιτεχνικό και επιστημονικό στίβο της παραδοσιακής μουσικής. Συγκινητική είναι η αφιέρωση του βιβλίου (σ. 15) σε τρεις σπουδαίες φυσιογνωμίες της επιστήμης: στον Κώστα Ρωμαίο, στον Αγαμέμνονα Μουρτζόπουλο και στον Samuel Baud-Bovy. Ξεχωρίζει, εδώ η ρήση του Samuel Baud-Bovy για τον Καβακόπουλο, ότι «*κάνει ένα είδος μουσικής διαλεκτολογίας*», αφού «*γνωρίζει τις μουσικές διαλέκτους όλων των περιοχών της Ελλάδας*».

Το υλικό του βιβλίου έχει ταξινομηθεί κατά γεωγραφική προοπτική [σε έξι ενότητες: *Θράκη-Μακεδονία, Ήπειρος, Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησος, Κρήτη-Νησιά*], ενώ στο τέλος παρατίθενται και τρία επιπλέον μικρά κείμενα του Καβακόπουλου [εντυπώσεις του από δυο μουσικολογικά συνέδρια και το πρόγραμμα μιας συναυλίας του στο Ηρώδειο (στις 23 Ιουλίου 1971, στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Αθηνών)]. Πάντως, ο ειδήμων, ή και ο απλός ενδιαφερόμενος αναγνώστης του βιβλίου, διαπιστώνει αμέσως ότι υφίσταται και άλλος παράλληλος (εσωτερικός και λανθάνων) χωρισμός του βιβλίου σε επιμέρους θεματικές ενότητες, αναφερόμενες σε καίρια θέματα που ανέκαθεν απασχόλησαν την ερευνητική δραστηριότητα του Καβακόπουλου: εκτός από τη μελέτη των δημοτικών τραγουδιών διαφόρων περιοχών [όπου σχολιάζονται θέματα όπως: το κείμενο, ο ρυθμός, οι μελωδίες, (τα τσακίσματα και επιφωνήματα, τα οργανικά γυρίσματα, κ.λπ.), η επιτέλεση και η γενικότερη αρχιτεκτονική –όπως την χαρακτηρίζει– του δημοτικού τραγουδιού], ο Καβακόπουλος ασχολείται και με θέματα μουσικοχορευτικά (ή και αμιγώς χορευτικά) και οργανολογικά.

Ιδιαίτερα θα υπογραμμίσω, λόγω ειδικότητας, τις πρωτότυπες και πολύ ενδιαφέρουσες κριτικές-συγκριτικές παρατηρήσεις του Καβακόπουλου για τις σχέσεις της Δημοτικής με τη Βυζαντινή Μουσική. Οι απόψεις του είναι αξιοπρόσεκτες, όπως, για παράδειγμα, αυτές που διατυπώνει με αφορμή τα θρακιώτικα τραγούδια: «*...πολύ ενδιαφέρουσα ομάδα θρακικών τραγουδιών είναι εκείνα που έχουν εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική χροιά. Λέγοντας εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική χροιά, δεν εννοώ τόσο την ομοιότητα της κατηγορίας των τραγουδιών αυτών ως προς τη μελωδία και το ρυθμό με εκκλησιαστικά τροπάρια, όσο θέλω να τονίσω το αρχαιότερο της μουσικής από εκείνης των εκκλησιαστικών μας ύμνων. Και, όπως μπορώ να πιστεύω, είναι αυτή η μουσική πάνω στην οποία στήριζε τα θεμέλιά της και η μετέπειτα εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική, βασιζόμενη στην*

ελληνική φυσική κλίμακα, στην αρχιτεκτονική του μέλους, και στο γενικό τρόπο εκτέλεσης, απ' όπου πηγάζει το όλο ύφος και ο χαρακτήρας του τραγουδιού [...] Σχετικά με τα λίγα αυτά τραγούδια που βρέθηκαν και καταγράφηκαν, πιστεύω πως είναι οπωσδήποτε παλαιότερα της βυζαντινής μουσικής. Αυτό συνάγεται από την αρχέγονη αρχιτεκτονική της μελωδίας τους, πάνω στην οποία οι υμνογράφοι μας έντεχνα εργάστηκαν τηρώντας τον ίδιο περίπου τρόπο μελικής φραστικής σύνθεσης, με την ίδια τεχνοτροπία και ύφος, και συνέθεσαν έτσι τα αριστουργήματα της Εκκλησιαστικής μας μουσικής. Εάν ο λαός ήθελε να χρησιμοποιήσει ως μελωδικά πρότυπα μουσικές φράσεις ή ορισμένα μοτίβα της βυζαντινής μουσικής στα τραγούδια του, ασφαλώς θα τα προτιμούσε να τα εκμεταλλευθεί, όπως ακριβώς ήταν έτοιμα και άριστα μάλιστα στην κατασκευή τους. Για να χρησιμοποιεί όμως ο λαός δικά του μελωδικά καλούπια, που είναι παλαιότερα και όχι τόσο περίτεχνα, όπως αυτά που έχουν συνθέσει οι υμνωδοί, αυτό σημαίνει πως ο λαός χρησιμοποιεί τα αρχαιότερα του Βυζαντίου μελωδικά μοτίβα, ενώ η εκκλησία έχει αναγάγει αργότερα τα ίδια μοτίβα τεχνοτροπικά σε πολύ υψηλότερο καλλιτεχνικό μουσικό επίπεδο» (σσ. 54-56).

Αναμφίβολα, μια από τις σπουδαιότερες συμβολές του Καβακόπουλου (κοντά σε όσα περιγράφει για τις εντυπώσεις του από τις ποικίλες λαογραφικές αποστολές του ή για τα διάφορα έθιμα που κατά καιρούς παρακολούθησε), είναι και οι μουσικές καταγραφές όσων δημοτικών μελωδιών άκουσε να τραγουδιούνται ή να παίζονται κατ' αυτά. Ο παρών τόμος βρίθει από τις σχετικές μουσικές καταγραφές του, πολλές από τις οποίες έγιναν κάτω από συνθήκες δυσχερείς [χαρακτηριστικό είναι αυτό που σημειώνει για την παρακολούθηση του εθίμου των Αναστεναρίων στις 20-23 Μαΐου 1954 στο Λαγκαδά και στην Αγία Ελένη των Σερρών (σσ. 21-22): «Στο ταξίδι αυτό δεν μπόρεσα να πείσω το δεξιότεχνη λυράρη Λιούρο να μου παίξει –εκτός εθίμου– τους σχετικούς αναστεναρικούς σκοπούς. Κατέγραψα μετά δυσκολίας μόνο τους δυο 7σημους δρομικούς. Δυστυχώς, τα μαγνητόφωνα το 1954-55, ακόμα και αν είχαν κυκλοφορήσει στην Ελλάδα, δεν υπήρχε η οικονομική δυνατότητα να τα αγοράσουμε»].

Ο ειδικός επιστήμων, ή και ο απλός φιλόμουσος, που θα ξεφυλλίσει το νέο αυτό βιβλίο του Παντελή Καβακόπουλου, θα ωφεληθεί πολλαπλά: θα χαρεί τον απλό, μεστό και κατανοητό λόγο, του συγγραφέα, θα δει να ξετυλίγεται, συμπυκνωμένα αλλά ζωηρά, μπροστά στα μάτια του η εξαντάρχονη μουσικολογική πορεία του ερευνητή, αλλά και θα μάθει (με όλα τα μέσα: ήχο, εικόνα, γραπτό λόγο) πολλά και ενδιαφέροντα στοιχεία για τη ελληνική μουσική παράδοση. Και, νομίζω, δεν θα διστάσει να συνυπογράψει, όπως πράττει και ο υποφαινόμενος, όσα κάποτε του έγραψε σχετικά ο καθηγητής Φάνης Κακριδής (σ. 191): «Ευχαριστώ για το βιβλίο! Το ρούφηξα αμέσως, έμαθα ένα σωρό και μου άνοιξε η όρεξη και για άλλα...»

ΑΧΙΛΛΕΑΣ Γ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗΣ

Επίκ. Καθηγητής Τμήματος Μουσικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών